

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

A. Ventzki

Rok XIII: 2015

Nr 12 (424)

Data odczytu: 11.03.2015 r.

Data wydania: 11.03.2015 r.

=====

982. spotkanie

Mirosław Pietkiewicz

Najwięksi Przedsiębiorcy Dawnego Grudziądza August Ventzki (1856-1922)

W połowie XIX wieku warmińskie Słobity (niem. Schlobitten) były niewielką miejscowością leżącą w Prusach Wschodnich, w dzisiejszym powiecie braniewskim. Słynęły z wybudowanego – w stylu manierystycznym – w I połowie XVII stulecia wspaniałego pałacu należącego do rodziny Dohna Schlobitten. Pałac posiadał przywilej „Pałacu Królewskiego”, gdyż był jednym z nielicznych, w których mogli w czasie podróży rezydować królowie Prus. Ta wspaniała rezydencja została – tak jak wiele innych – kompletnie zniszczona przez żołnierzy radzieckich w 1945 roku. Wśród potomnych Słobity zostaną też zapamiętane jako miejsce urodzin przyszłego przemysłowca, wynalazcy i działacza gospodarczego – Augusta Ventzkiego, który urodził się tam 1 marca roku 1856. Rodzina Ventzkich – na co wskazują poszlaki – pochodziła ze zgermanizowanej szlachty polskiej. Ojciec Augusta Rudolf był z zawodu kołodziejem. Stąd też zapewne – przekazane w genach po ojcu – ogólne zamiłowanie do techniki i wrodzone zdolności manualne młodego Augusta. Dlatego też po ukończeniu szkoły podstawowej – w wieku 15 lat – rozpoczął 2 letnią praktykę w znanych w całej Europie – zakładach mechanicznych – Ferdynanda Schichaua w Elblągu. Firma słynęła z dobrego traktowania pracowników, zapewniając im opiekę zdrowotną. Stawiała też nacisk na szkolnictwo zawodowe przygotowując młodzież w zawodach przydatnych w fabryce. Sam właściciel prowadził ożywioną działalność filantropijną, wnosząc też wielki wkład w rozwój infrastruktury miejskiej. Wdzięczni elblążanie ufundowali mu

August Ventzki

okazały pomnik. Fabryka w mieście nad kanałem elbląskim produkowała maszyny parowe, prasy hydrauliczne oraz sprzęt rolniczy. W późniejszym okresie znana była

Stocznia Schichaua w Elblągu

przede wszystkim z budowania lekkich okrętów wojennych – takich jak torpedowce i niszczyciele. Po zakończeniu praktyki wysłano młodego Augusta do szkoły technicznej w Einbeck, położonej w Dolnej Saksonii – 80 km na południe od Hanoweru. Ta wielce zasłużona placówka mająca status szkoły średniej, założona została w roku 1832 i specjalizowała się w szkoleniu w zawodach rzemieślniczych, kupieckich oraz w przygotowaniu kadr dla dynamicznie rozwijającego się przemysłu niemieckiego. Po zakończeniu nauki w Einbeck, skierowano młodego Augusta do politechniki w Ladensalza w Turyngii niedaleko Eisenach. Po ukończeniu studiów pracował jako inżynier w wielu fabrykach w Niemczech i za granicą. W roku 1882 zgodnie z życzeniem rodziców przybył do Grudziądza, którzy już od pewnego czasu tutaj mieszkali. Początkowo założył niewielki warsztat rzemieślniczy zajmujący się naprawą sprzętu rolniczego – zatrudniając 2 pracowników. We wczesnym okresie swojej działalności zajmował się także instalacją maszyn parowych oraz urządzeniem młynów, będąc jednocześnie przedstawicielem kilku firm budowy maszyn. Na fali dobrej koniunktury gospodarczej, a także solidności wykonywanych usług i napraw – August Ventzki uzyskał wystarczające środki do rozwoju swojej firmy.

Willa Meissnera (Grudziądz)

Po roku działalności zdecydował się na zakup terenu o pow. 5344 m². Przy tzw. Zielonej Drodze – dzisiejszy odcinek ul. Włodka. Wybudowano tutaj przestronny budynek warsztatowy wraz z pomieszczeniami biurowymi. Budynek ten stał się załącznikiem dużego kompleksu przemysłowego, który zmienił gospodarczy krajobraz Gru-

działda. Zanim jednak do tego doszło August Ventzki rozwijał kontakty biznesowe wśród lokalnych przedsiębiorców takich jak Fryderyk Rosanowski, a także właścicieli ziemskich. Jeden z nich Otto Reichel z Turznic – u którego młody i szanowany już wówczas inżynier modernizował młyny – skarżył się na niską jakość oferowanych przez innych producentów maszyn rolniczych – szczególnie pługów. August wyjaśnił właścicielowi dóbr turznickich jakie błędy popełniane są w projektowaniu i budowie oferowanych pługów. Przedstawił też ofertę zbudowania takiego narzędzia, które będzie praktyczne w użytkowaniu trwałe. W krótkim czasie stał się uznanym producentem znakomitych pługów, lecz tylko w skali lokalnej. Produkcja odbywała się przy pomocy prostych ręcznych narzędzi. Dalszy rozwój blokował niedobór nowoczesnych maszyn oraz brak własnej odlewni żeliwa i staliwa. W roku 1889 uruchomiono maszynę parową o mocy 12 koni mechanicznych. Umożliwiło to zwiększenie produkcji i poszerzenie asortymentu wytwarzanych urządzeń. Jeszcze w tym samym roku opatentował grabiarkę żniwną, która stała się wzorcową konstrukcją przyjętą przez innych producentów. W roku następnym – po wcześniejszym zakupieniu kolejnych grun-

Fabryka Venzkiego w Grudziądzu

gruntów – oddano do użytku odlewnię. Umożliwiło to wprowadzenie na rynek kolejnych urządzeń dla rolnictwa m.in. opatentowanego parnika dla bydła. To właśnie parnik Ventzkiego uzyskał najwyższą nagrodę Niemieckiego Towarzystwa Rolniczego na wystawie w Królewcu, w roku 1892. Ten sukces stał się krokiem milowym w historii fabryki i był sukcesem zarówno założyciela fabryki jak i całego sztabu pracowników, których potrafił odnaleźć i zmotywować. Osobą numer dwa w firmie był dyrektor Artur Flier, doskonały finansista i organizator produkcji – zatrudniony od roku 1891. To w dużej mierze jego zasługa, iż wyroby grudziądzkiego zakładu zyskały

Fabryka w Kassel

ogólno niemiecką renomę, co pozwoliło zwiększyć portfel zamówień i klientów. Spowodowało to skokowy rozwój firmy, która od roku 1888 do 1892 zwiększyła zatrudnienie z 10 pracowników do 113.

Początek ostatniej dekady 19 wieku to także szczęśliwy czas w sferze prywatnej dla Augusta Ventzkiego. Ożenił się (około roku 1890) dość późno jak na ówczesne czasy, bo po trzydziestym roku życia. Wcześniejszy ożenek był utrudniony z uwagi na długą edukację szkolną i późniejsze praktyki w odległych miejscowościach. Po kilku latach August doczekał się potomstwa. Najpierw urodziła się córka Charlotte 22 sierpnia 1893 r. Rok później szczęśliwy ojciec doczekał się syna Rudolfa, który urodził się 31 sierpnia 1894 roku. Wiele wskazuje, iż z synem od początku wiązał nadzieję na przejęcie w przyszłości sterów zarządzania swoimi fabrykami. Późniejsze dziesięciolecia pokazały, że plany te spełniły się całkowicie.

Firma tymczasem przeżywając dynamiczny rozwój napotykała też na trudności, głównie transportowe i logistyczne. Grudziądz leżał na uboczu głównych szlaków komunikacyjnych, w dzielnicy słabo uprzemysłowionej, toteż Ventzki myślał o przeniesieniu firmy do centralnych Niemiec, gdzie panowały lepsze warunki dla rozwoju gospodarczego. Ostatecznie wybrano rozwiązanie kompromisowe tworząc w roku 1897 filię w Kassel. W sierpniu tego roku właściciel przekształcił przedsiębiorstwo w spółkę akcyjną pod nazwą: Fabryka Maszyn August Ventzki,

**Plug Ventzkiego "Zwycięzca z Rothehaus"
1896 r.**

o stosunkowo niskim kapitale 1.300.000 marek, przy czym większość akcji zachował dla siebie. Postawił tym samym na wolniejszy, lecz bardziej harmonijny i bezpieczny rozwój firmy. Kilkanaście lat później okazało się, że była to słuszna decyzja. W roku 1898 fabryka Ventzkiego zaprezentowała na konkursie orki w Westfaldzkim Rothehaus swój najnowszy plug do orki głębokiej. Znakomita konstrukcja zdeklasowała wyroby pozostałych 24 konkurentów zdobywając główną nagrodę. Odtąd nagrodzony plug nazwano „Zwycięzcą z Rathenhaus”, a wkrótce potocznie jako „Zwycięzca”. Produkcja tego produktu była dla zakładu punktem zwrotnym, powodując dynamiczny wzrost zamówień i sprzedaży. Plug „Zwycięzca – wielokrotnie modyfikowany, sprzedawany w setkach tysięcy egzemplarzy ugruntował na dziesiątki lat pozycję grudziądzkiego zakładu wśród czołowych producentów narzędzi do uprawy ziemi. W tym czasie właściciel zaprezentował nowe konstrukcje plugów parowych, które wówczas zaczęto masowo stosować w średnich i wielkich majątkach ziemskich. W roku 1904 grudziądzka firma została uhonorowana najwyższym odznaczeniem w kategorii wynalazców i konstruktorów za plug parowy – na wystawie Niemieckiego Towarzystwa Rolniczego. W tym czasie zmienił się całkowicie krajobraz po obu stronach „Zielonej

Drogi”. W ciągu ponad 20 lat sukcesywnie budowano nowe hale fabryczne i magazyny.

W roku 1904 właściciel wybudował dla siebie i rodziny okazałą stylową willę we wschodniej części kompleksu przemysłowego, wraz z przyległym ogrodem, w którym centralne miejsce zajmowała fontanna. W roku 1907 przypadała 25 rocznica założenia fabryki. August Ventzki stał już w tym czasie osobą znaną i powszechnie szanowaną. Prestiżu dodawało uzyskanie przez niego licznych patentów – łącznie miał ich 53. Był też działaczem gospodarczym uznanym przez środowiska lokalne, a także ogólnoniemieckie. Wyroby grudziądzkiej fabryki eksportowane były do wielu krajów europejskich, zyskując opinię niezwykle trwałych, a jednocześnie prostych w budowie. W tym jubileuszowym roku firma Augusta zatrudniała ponad 700 pracowników stając się drugim pracodawcą w Grudziądzu. Właściciel w tymże roku – korzystając z dobrej koniunktury – zakupuje firmę Straub produkującą narzędzia rolnicze w mieście Goettingen w Badenii Wirtembergii niedaleko Stuttgartu. Z uwagi na szczupłość terenu decyduje się wybudować nową fabrykę w leżącym tuż obok niewielkim Eislingen. Uruchamia tutaj produkcję pokrewną do tej w zakładzie głównym. W ciągu kilku lat zakład ten dzięki inwestycjom i dobrej koniunkturze zatrudniał ponad 450 pracowników.

August Ventzki miał opinię przemysłowca dbającego o pracowników. W omawianym okresie tworzył fundusze socjalne dla załogi w kwocie 40.000 marek. Łączna wartość tego funduszu miała osiągnąć 100.000 marek. Ponadto 20.000 marek przeznaczono na bezpośrednią pomoc dla robotników. Urzędnicy fabryczni uzyskali kwotę 10.000 marek. Dla załogi była też obszerna stołówka dla 700 osób. W czasie normalnego dnia pracy, robotnicy mieli trzy przerwy – w łącznym wymiarze do 2,5 godzin. Wypłaty pracownicy otrzymywali w piątki, regularnie w cyklach tygodniowych. Nie zaniedbywano też szkolenia zawodowego młodzieży w zawodach związanych z obróbką metali i innych przydatnych w procesie produkcji.

Mieszkanie dyrekcji w Grudziądzu

Pierwszą dekadę XX wieku kończy zakup okazałej willi przedsiębiorcy budowlanego Oskara Meissnera położonej tuż przy fabryce. Większość pomieszczeń została przekazana na mieszkania dla pracowników. Tak więc tuż przed wybuchem pierwszej wojny światowej obszar całego kompleksu przemysłowego przy Zielonej Drodze wynosił 70.000 m². Firma posiadała też doświadczalne pole, położone w Maruszy, na którym testowano nowe maszyny przeznaczone do produkcji. W tym okresie łączne zatrudnienie

nie w trzech zakładach wynosiło 2000 pracowników. W wojennym okresie fabryka częściowo została przestawiona na tory produkcji dla wojska. Produkowano granaty, karabiny maszynowe, a także kuchnie polowe. Po zakończeniu działań wojennych w roku 1919 nastąpiło rozwiązanie spółki akcyjnej i powrót do pierwotnej formy właścicielskiej. Po powrocie Grudziądza w granice Polski zawiązano w dniu 20 lipca 1920 nową spółkę akcyjną pod nazwą: Pomorska Fabryka Maszyn dawniej A. Ventzki. Większość akcji znalazła się w polskich rękach, czego konsekwencją było powstanie nowego zarządu. Natomiast założyciel zakładu zachował 25 % akcji i miejsce w Radzie Nadzorczej.

August Ventzki od pewnego czasu przygotowywał syna Rudolfa do zarządzania swoimi przedsiębiorstwami. Doskonale wykształcony – absolwent renomowanej politechniki gdańskiej – nadawał się do tej roli doskonale, toteż ojciec powierzył mu kierowanie zakładem w Eislingen, z dniem 1 lipca 1921 roku. Wcześniej wyczuwając, iż grudziądzki zakład główny pozostający poza granicami Niemiec może mieć problemy ze zbytem Ventzccy postanowili wybudować nową fabrykę w Słupsku (niem. Stolp). Z dniem 1 stycznia 1921 roku powołano nową spółkę komandytową pod nazwą: Ventzki – Pomorska Fabryka Pługów Parowych. Kierownictwo ojciec powierzył synowi Rudolfowi. W ciągu kilku miesięcy przystąpiono do budowy nowej hali. Na początku produkowano pługi dwuskibowe, potem inne maszyny na końcu zaś pługi parowe.

Były to już jednak ostatnie z ważnych decyzji biznesowych szanowanego przedsiębiorcy. Następny rok miał być niestety ostatnim w pracowitym życiu inżyniera Augusta Ventzkiego. Znakomity organizator, przemyslowiec i wynalazca został jeszcze uhonorowany tytułem doktora honoris causa nadanym mu przez władze Politechniki Gdańskiej. Zmarł w mieście nad Motławą 17 października 1922 roku.

Bibliografia:

1. Fabrik Ordnung für die Maschinenfabrik A. Ventzki, Graudenz 1898.
2. Deutsche Industrie, Deutsche Kultur, Berlin 1907.
3. Kuras Z., 1882-1982 : 100 lat Agromet Unii Fabryki Maszyn Rolniczych w Grudziądzu, Toruń – Grudziądz 1982.
4. Dzieje Grudziądza praca zbiorowa pod red. prof. dra hab. J. Danielewicza, Grudziądz 1992.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.